

Ressenyes

PETERSON, Marina; McDONOGH, Gary W. (2012). *Global Downtowns*. Filadèlfia, University of Pennsylvania Press.

Global Downtowns

Joan Josep Pujadas

Universitat Rovira i Virgili

joan josep.pujadas@urv.cat

Marina Peterson i Gary McDonogh han editat un recull d'articles en què analitzen les dinàmiques i els rols canviants dels centres urbans d'algunes ciutats grans de tres continents: Amèrica, l'Àsia i Europa. Es tracta, doncs, d'una obra ambiciosa i que en molt bona mesura n'assoleix els objectius, i ens ofereix un quadre global i analíticament multifactorial de les tensions i confrontacions entre els agents econòmics i financers, els seus imaginaris i les polítiques públiques implicades en els processos de reconfiguració material, simbòlica i funcional dels centres urbans en el marc més ampli de les transformacions urbanes.

Però abans d'abordar l'anàlisi de les aportacions substantives d'aquesta col·lecció de textos, voldria reflexionar sobre el significat del terme central que serveix per construir la unitat d'anàlisi dels articles: el terme anglès *downtown*. Des d'un punt de vista etimològic, resulta evident que el terme en si mateix és de caràcter relacional: *downtown*, per oposició a *uppertown* o, també, a *middletown*; és a dir, es tracta de la ciutat baixa, per oposició a la "part alta" o a la "ciutat del mig". El significat funcional de *downtown* en la literatura nord-americana (dels EUA i del Canadà), però, assimila *downtown* a *central business district* (CBD). La qüestió implícita al plantejament del llibre és la de vincular *downtown* en termes de CBD. Com assenyala Fogelson (2003: 10), aquesta terminologia prové del creixement de Nova York, des del nucli antic de *Village* (*Lower Manhattan*) fins al nord (*Upper Manhattan* o *Uptown*) i és d'ús habitual des de mitjan segle XIX, de manera que aquesta associació entre *downtown* i CBD s'ha generalitzat en tot Amèrica del Nord des dels inicis del segle XX.

Cal entendre, doncs, que malgrat que es vol estendre el terme com a unitat comparativa, el sentit i el significat de *downtown* tenen un caràcter geogràficament circumscrit. Havent-ho analitzat des d'una mirada europea, la majoria de

ciutats històriques (d'origen romà o preromà) tenen el centre històric o ciutat vella a la part alta de la ciutat, com és el cas de Roma, Lisboa, Lió, o Tarragona. D'altra banda, l'equació que identifica centres històrics amb àrees centrals de negocis, tot i la difusió del model nord-americà, no sembla que funcioni, en general, tret del cas de la *city* a Londres, a l'Europa continental.

L'objectiu principal del llibre “en aplegar un conjunt de treballs dedicats a analitzar els centres urbans globals mitjançant els mètodes i les teories de l'etnografia contemporània”, és “millorar tant el debat interdisciplinari com transnacional sobre els processos i els temes que es repeteixen necessàriament en tots els casos” (PETERSON & McDONOGH 2012: 4). Efectivament, el llibre aplega dotze assajos que analitzen els processos de conformació d'aquests *global downtowns* en ciutats com Chicago, Pequín, Barcelona, Dubai, Nashville, Beirut, Zanzíbar, l'Havana, Los Angeles, Bombai i Nova York. El darrer assaig, signat per Gary McDonogh i Cindy Wong, constitueix un treball d'etnografia comparativa en si mateix, ja que considera el cas dels barris xinesos de dotze ciutats de tres continents: Filadelfia, Chicago, Nova York, Los Angeles, Lima, l'Havana, San José, Panamà, São Paulo, Sidney, Bangkok i Hong Kong.

Es tracta d'identificar els elements globals que es manifesten en els casos particulars, i posar èmfasi en l'anàlisi de les connexions dels centres urbans en l'arena global. L'èmfasi analític proposat per tots els treballs és de caràcter diacrònic i processual, ja que es volen establir les trajectòries mitjançant les quals existeixen tants paral·lelismes i característiques compartides en la conformació dels nous *downtowns* d'inicis del segle XXI arreu del món. Els nous *downtowns* esdevenen models de transformació dels antics centres urbans (en alguns casos centres urbans mil·lenaris), i també espais de convergència de diferents processos globals. Aquests processos, de manera reiterada, condueixen a la identificació de cinc característiques pròpies d'aquests enclavaments: espais de consum, nuclis de mobilitat (intrametropolitana i intermetropolitana), patrimoni monumental (tant en forma de la posada en valor del patrimoni històric, com mitjançant la producció de nous edificis icònics en el marc de l'arquitectura), nuclis de producció cultural i artística i emblemes de la modernitat i, finalment, com a corollari dels factors anteriors: espais de forta al·lització i de substitució de poblacions. Directament vinculats a aquests processos de transformació hi ha tres fenòmens que depassen l'escala analítica dels districtes centrals de les ciutats globals, però que en aquests espais tenen una visibilitat

especial: la consolidació de l'abisme creixent en les divisions de classe, la problemàtica de les dificultats d'inserció o assimilació de les poblacions foranes i, finalment, la consolidació de les dinàmiques d'exclusió, amb el seu corollari de segregació espacial.

Un dels aspectes que volem destacar, després d'haver gaudit de la gran profunditat analítica dels materials que mostra el llibre, és la insuficiència del material comparatiu que s'ha presentat. Hom pot pensar que l'anàlisi en paral·lel de dotze casos, a partir d'uns eixos analítics similars, permeten un exercici de comparació molt ampli, cosa que no es pot negar. No obstant això, queden fora del focus analític ciutats que haurien enriquit molt aquest panorama mundial que ens permet comprendre el sentit i la direccionalitat dels processos d'allitització, d'acumulació de capital i d'espectacle que es concentren en aquests nous centres urbans revitalitzats. Em refereixo, especialment, al cas d'algunes de les principals ciutats globals europees: París, Milà, Berlin o Londres, entre d'altres.

En aquesta llista hi podríem afegir les ciutats capitals dels països del capitalisme perifèric i, en especial, de l'Amèrica Llatina (només hi ha representat un cas específic i peculiar, com és l'Havana), i també algunes capitals africanes, sobretot de l'àrea del Magreb. L'interès d'aquesta inclusió ens hauria aportat l'evidència de fins a quin punt els models que han reeixit dels països centrals del context global són presents en els imaginaris dels planificadors urbans, dels polítics i dels inversors, també en els casos en què els fluxos de capital són molt més minsos. De tota manera, aquest comentari no és tant una crítica com una apel·lació als editors a continuar la seva feina, ampliant la mostra de casos concrets que permeti dibuixar amb més detall el panorama global.

Com a expressió d'aquest darrer comentari voldria esmentar els casos de Ciutat de Mèxic i Quito, dos ciutats molt diferents, pel que fa a escala i context econòmic i geoestratègic, que malden per trobar el seu lloc en l'arena global, però que se situen en un marc de capitalisme perifèric. Es poden aportar evidències de com en els dos casos ens trobem encara en una etapa diferent de la del binomi *downtown*-CBD, característic de les ciutats globals i hipermodernes, que també va ser hegemònic fins fa trenta anys als països del capitalisme avançat. Ens referim a l'etapa del policentrisme i, molt en concret, a l'etapa en què l'aparició de "ciutats satèl·lit" o "neopolis" (*edge cities*) era l'element caracteritzador de la modernitat de mitjan segle xx.

En els dos casos esmentats, el canvi d'escala (amb el pas de ciutat a metròpoli), juntament amb la congestió del trànsit i la segregació espacial a partir de les diferències de classe, anaven generant nous nuclis de centralitat comercial i de serveis, mentre la funció de CBD tendia a disgregar-se sense abandonar del tot els centres històrics i rodalies. Per utilitzar la terminologia de Garreau (1992), ens referim al que ell anomena *boomers* i *uptowns*. El cas de Ciutat de Mèxic, però, ens permet il·lustrar el tercer model al qual es refereix l'autor, el *greenfield*. Es tracta del cas de Ciudad de Santa Fe, un districte comercial i de negocis, que s'ha consolidat en els darrers deu anys, que abasta 932 ha i on es troben instal·lades el 14% de las oficines de la metròpoli. Situada a l'oest de Ciutat de Mèxic, es comunica mitjançant una carretera federal i una autopista, en direcció a Toluca. Té 70.000 empleats que treballen en les més de cent cinquanta empreses que hi ha ubicades, moltes de les quals són seus principals de grans corporacions nacionals i internacionals. També trobem quatre campus universitaris, que apleguen un conjunt de 15.000 estudiants. Hi ha dos eixos en què s'ubiquen les residències del nivell de qualitat i preu més alt de tot Mèxic, on viuen unes 4.500 famílies. Finalment, trobem el *Centro de Santa Fe*, una de les tres àrees comercials més grans d'Amèrica Llatina, que anualment rep més de 8 milions de compradors (WILDNER 2004, 2006; PÉREZ NEGRETE 2008, 2010).

Recomanem la lectura d'aquest atractiu llibre, que ens ajuda a reflexionar sobre la manera com la història i el conjunt de condicionants materials i simbòlics de cada cas particular o local modulen l'hegemonia prevalent del model *downtown*-CBD arreu del món. La potència de la proposta, però, suggereix la necessitat de treballar amb mostres comparatives més àmplies, i cercar un coneixement més aprofundit de les maneres globals de fer front a aquesta nova etapa del capitalisme neoliberal en el contextos de les grans ciutats i dels seus districtes centrals.

Referències

- FOGELSON, Robert M. (2003). *Downtown: Its Rise and Fall, 1880–1950*. New Haven, Yale University Press.
- GARREAU, Joel (1992). *Edge city : Life on the New Frontier*. Nova York, Anchor Books.

- PÉREZ NEGRETE, Margarita (2006). "México: ciudad global en la diversidad", en BUENO, C.; PÉREZ NEGRETE, M. (Comp.), *Espacios globales*. Mèxic DF, UIA - Ed. Plaza y Valdés, pp. 221–248.
- (2010). *Santa Fe: ciudad, espacio y globalización*. Puebla, UIO.
- WILDNER, Kathrin (2004). *La plaza Mayor: ¿centro de la metrópoli? Etnografía del Zócalo de la Ciudad de México*. Mèxic DF, UAM-Azcapotzalco.
- (2006). "Los nuevos centros y la periferia: el proyecto Santa Fe, México; y Hafen City, Hamburgo. Etnografía urbana de la globalización", a BUENO, C.; PÉREZ NEGRETE, M. (comp.), *Espacios globales*. Mèxic DF, UIA-Ed. Plaza y Valdés, pp. 197–220.